

עליון

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה פרשה

על הסלע הך ויצאו מים

ע"פ ספר יקיר אפרים על התורה והמועדים, מאת הרב הלל אפרים הלוי הרץ שליט"א

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יַעַן לֹא אֶמְנַתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל (כ, יב).

המשך חכמה (הקדמה לספר שמות) הקשה, איך צוה השם שיאמינו לעולם במשה, הלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב), ושמה אחר זה יבחר משה חלילה להוסיף דבר מדעתו. וכתב שעל כרחין השי"ת שלל ממשה הבחירה לגמרי, ונשאר מוכרח כמלאכיו. ועיי"ש שהאריך לבאר הטעם, שהתכלית היא הבחירה, וכתב שמשה עמל ויגע כל כך, עד שהעלה עצמו למדרגה הגבוהה שבמדרגות שתתבטל ממנו הבחירה, עיי"ש בארוכה.

ולפי"ז יש להקשות, כיון שניטלה הבחירה ממשה רבינו א"כ איך יתכן שחטא במי מריבה, וגם למה נענש על זה והלא אין לו בחירה.

ונראה לבאר דענין זה שנעשה משה מוכרח כמלאך שאין לו בחירה, אין הכוונה שניטלה ממנו הבחירה לגמרי, רק שהיתה לו ידיעה גמורה והכל היה גלוי לפניו וממילא הוכרח לעשות ע"פ ידיעתו, כדאיתא בנדרים (לח, א) חמישים שערי חכמה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחת שנא' ותחסרהו מעט מאלוקים. וכתב הר"ן וז"ל, ידיעת השי" על אמיתותו, עכ"ל.

ועל דרך משל, כאשר אדם מרחיק עצמו מן האש לבל יפגע, ודאי אין זה נובע מתוך בחירה, אלא יש כאן ידיעה ברורה שדבר זה מזיק, וכן הדבר כאן, שמי שיועד האמת בידיעה ברורה לא שייך שיעבור על רצון ה', אמנם יתכן שיחטא בלא גדר של עשייה כנגד רצון ה' אלא שעושה טעות, וכן משה טעה במי מריבה וסבר שצריך להכות הסלע להוציא ממנו מים.

המשך בעמוד 3

מורינו ראש הישיבה הג"ר אריה מלכיל קוטלר שליט"א עם הרב הלל אפרים הרץ והג"ד כהן שליט"א

עלה אהל

הבאת טומאה מבית לבית

ע"פ ספר קונטרס האהל עניני אהלות מאת רבי לייב שחר זצ"ל, יצא לאור על ידי חתן בנו הרב יעקב מאיר ערליך שליט"א

זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים (יט, יד).

יש לחקור בהא דאמרינן (אהלות פי"ג מ"א) דחלון שבין שני בתים מביא את הטומאה, האם הוא מטעם שהחלון מצרף השני אהלים ונעשה אהל אחד ונטמאו כל הכלים שבבית השני מטעם כל אשר באהל יטמא, או דלעולם ב' אהלים הם, אלא דהוא דין חדש דחלון מביא את הטומאה לאהל השני.

ויש להביא ראיה ממתני' באהלות (פ"ד מ"ג) בדין מגדל (-ארון) העומד בפתח הבית ונפתח לחוץ שאם טומאה בתוכו הבית טהור, ותנן התם, היתה מוכני (-גלגל) שלו משוכה לאחוריו שלש אצבעות טומאה שם כנגד הקורות הבית טהור, במה דברים אמורים בזמן שיש שם פותח טפח וכו', ע"כ. ופי' הר"ש דמה שצריך ג' אצבעות ולא יותר משום דבשיעור כזה חשבינן המוכני כחלק מהמגדל. ובכוונת המשנה "שיש שם פותח טפח" כתב וז"ל, שהמוכני פתוח למגדל טפח, ועוד יש לפרש פותח טפח דחלל המוכני שהטומאה בו פותח טפח שלא תהא טומאה רצוצה בוקעת ועולה, עכ"ל. והנה גם לפי הפירוש השני בהכרח צ"ל שגם פתוח למגדל טפח, דאל"ה הרי הוא אהל בפני עצמו ונימא דהבית טמא מטעם סוף טומאה לצאת [דמה שמטהרין הוא רק משום דחשבינן כאלו הטומאה במגדל, והמגדל עומד בפתח ואינו מטמא הבית משום דהטומאה יוצאת דרך הפתח, אבל אי נימא שהמוכני אינו חלק מהמגדל אלא הוא אהל בפני"ע, יטמא הבית, דהלא הוא אינו עומד בפתח], ואפי"ה אם אין בו חלל טפח לפירוש השני יש לה דין טומאה רצוצה, וזה ניחא רק אם אמרינן דפותח טפח אינו משוה להו לאהל אחד, דשפיר מבואר שאין במקום הטומאה דין אהל ואינו יכול להתפשט במגדל ומשו"ה רוצצת הטומאה לתוך הבית, אבל אם אמרינן דפותח טפח משוה להו אהל אחד, מה לנו שאין להמוכני חלל טפח הלא למגדל עצמו יש כמה טפחים והאיך שייך בזה טומאה רצוצה, וע"כ מזה מוכרח דע"י פותח טפח אינו נעשה לאהל אחד אלא הטומאה יש לה מקום להתפשט ע"י החלל של פותח טפח.

ונראה דגם הפירוש הא' יודה ליסוד זה דע"י פותח טפח אינו נעשה לאהל אחד, ומה שסובר דלא בעינן במוכני חלל טפח אלא שיהיה פותח טפח למגדל היינו דוקא במוכני, דשם מסתבר שהמוכני עם המגדל אחד, אבל בשאר דוכתי הפותח טפח אינו משוה להו אהל אחד.

נמצא דלב' הפירושים ע"י פותח טפח אינו נעשה אהל אחד, אלא דפליגי במוכני אם המוכני עם המגדל אחד בעצם או לאו, דהפירוש הא' סובר דהם אהל אחד ומשו"ה לא בעינן בו חלל טפח דאין עליו דין טומאה רצוצה כיון דמתפשט למגדל, והפירוש הב' סובר דאין המוכני עם המגדל אהל אחד וצריך שיהיה בו חלל טפח שלא יהיה בו דין טומאה רצוצה.

האדמו"ר מראדין זצ"ל חמיו של האנן רבי לייב שחר זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו וערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
9:20	ג' כוכבים קטנים רצופים	8:22/9:16	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	8:11	הדלקת נרות	1:38	מנחה גדולה (גר"א)
9:42	ע"ב דקות	9:55/10:30	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א	8:29	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:45	ט' שעות (להתחלת סעודה)
10:17/10:23	ר"ת לחשבון המעלות/אכטיל	1:00	חצות (סעודת שבת להב"ח)	7:00-8:00 (י"א 6:57-7:57)	מזל מאדים (למנא דחש ליה)	5:22	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
3:48 AM	עלות השחר י"ז בתמוז (16 מעלות)	8:29	שקיעת החמה	9:16	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	6:56/7:21	פלא המנחה (גר"א מג"א לפי אופק)

מנהגים: ע"ק חוקת יחידים מתענים על שריפת התלמוד (מג"א סימן תקפ"ט ס"ק ט) | פרקי אבות פרק ה' | סוף זמן קידוש לבנה: ליל ב' - י"ד תמוז | מנהג אשכנזים שאין מכריזין הצום בשבת הקודם (ראה שו"ע סימן תקנ"ט ע"ף ד)

בענין מה שכתב הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בגליון פרשת קרח אודות דעת הגר"ש אלישיב שיש מנהג ארץ ישראל להמתין שש שעות בין בשר לחלב, בספר יו"ט שני כהלכתו (בנספח בסוף הספר עמ' קע"ט סע' ה') הביא בשם הגר"ש אויערבאך שמוטר לקיים המנהג של המתנת שלש שעות גם בא"י, וז"ל: "ירושלים, ניו יורק, ושאר המקומות בארה"ב, דינם כמקומות שאין להם מנהג קבוע, ולכן הבא ממקום שנוהגים להמתין שלש שעות בין אכילת בשר לחלב, או שבא ממדינות ערב וכדומה שהקילו באכילת קטניות בפסח וכדומה, להשתקע במקומות הללו, רשאי להמשיך ולנהוג כמנהגו".

וגם שאלתי את הג"ר זלמן נחמה גולדברג זצ"ל [בשנת תשע"ה] אם אני צריך לשנות מנהגי משלש שעות לשש שעות בארץ ישראל, וכתב לי הגר"נ שאני יכול לקיים את המנהג גם בא"י, שאין דין מנהג המקום בזה, שהרי כל האשכנזים ממתנים שש שעות רק בתורת חומרא. והוסיף שאפילו אם יש דין מנהג המקום בהמתנת שש שעות, השאלה תהיה תלויה אם יש בתי כנסת בעיר זה שמתפללים כמנהג אשכנז עם רב או מורה צדק לעצמם, דאם יש בית הכנסת כזה הרי זה כשני בתי דינים דאין בזה משום לא תתגודדו [וכשפגשתי עם הרב בשנת תשע"ו אמרתי לו שיש בית הכנסת ברמות שמתפללים כמנהג אשכנז ויש להם רב, ואמר לי שזה מספיק שמוטר להתיר להמתין שלש שעות בירושלים היום].

וכן מה שהביא הרב שימאנאוויטש שליט"א דעת הגר"ש אלישיב בענין קידוש בבית הכנסת, יש להעיר שבספר מעשה איש (ח"ב עמ' צו) כתב שהחזון איש פסק ליוצאי אשכנז להמשיך במנהגם לקדש בבית הכנסת במנין של יוצאי אשכנז בבני ברק. ובשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סימן קנג) כתב דיש מנהג בירושלים לא לקדש, אבל חוץ לירושלים אין חשש בזה. אמנם כשפתחנו מנין של יוצאי אשכנז בסנהדריה המורחבת [בשנת תשע"ה] כתבנו להגר"ח קנייבסקי זצ"ל ושאלנו האם אנו יכולים לקדש בבית הכנסת במנין שלנו, והשיב "יכולים".

אמרונו, סוכות

בגליון הקודם הביא הרב שימאנאוויטש שליט"א בשם הגר"ש אלישיב אודות הנהגת מנהגי אשכנז בירושלים ש"אם רצונם לקדש בבית הכנסת - יכולים, אבל שלא לחכות שש שעות שלמות בין בשר לחלב - אסור להם לעשות".

הנה מנין יוצאי אשכנז ברמות עושים הכל כמנהג המכונה 'אשכנז', כפי שהונהג על ידי הרב המבורגר בכמה בתי כנסיות בארץ הקודש. אך בדבר זה של קידוש בליל שבת אינם נוהגים כמנהג אשכנז, כי כשבאו לפני הגר"ש אלישיב להתייעץ עמו על הקמת המנין הסכים עמם בזה, אבל הזהירם שלא יעשו קידוש בליל שבת.

ובדאי מה ששמע הרב שימאנאוויטש מהגר"ש שהתיר להם הכוונה היא בדרך 'לכל הפחות', שאם לא ישמעו לו בענין קידוש - לכל הפחות שישמעו לו בענין המתנת שש שעות שהוא מדינא דגמרא לדעת הרמב"ם.

[אציין, שאחרי פטירתו של הגר"ש ניסה הרב המבורגר לשכנע את אנשי המנין ברמות שיחזרו לקדש בליל שבת כפי מנהג אשכנז, וטען שדברי הגר"ש תקפים רק בחייו, ולא עלה בידו].

ויים אגו, קריט סטו

בענין מנהג אשכנז בארץ ישראל ובפרט בירושלים עיה"ק תוב"ב, רצוני להעיר שבספר שרשי מנהג אשכנז (חלק ג) הביא מדברי הגר"ש אלישיב זצ"ל בעצמו שעל אף שחשש שיש מנהג ירושלים ואין להאשכנזים להנהיג בה מנהגים שיש בהם איזה "סרך איסור" לפי הנהוג בירושלים [כגון קידוש בבית הכנסת או המתנת שלש שעות], מ"מ אמר שבד' דברים יש להם להמשיך במנהגם כי אדרבה הדין עמם: (א) עטיפת טלית לנערים [בחורים], (ב) אמירת פיוטים, (ג) ניגונים בתפילה, (ד) הגיית החולם, עכ"ד.

אלף ברוך קוסמאן

חילופי מנהגים בין אר" לחו"ל

בעלים פר' שלח (שנה ג' גליון ל"ז) הביא הרב משה ברוך קופמאן "כח" חילוקי מנהגים בין בני א"י לבני חו"ל, ומקופיא נראה דיש להוסיף כמה חילוקים שדילג עליהם:

(א) בא"י נוהגים שאבי הבן מברך ברכת שהחיינו בברית מילה, ע"פ הגר"א, ואילו בחו"ל נוהגים שלא לברך ברכת שהחיינו.

(ב) בא"י ברוב מקומות מברכים ברכת על מקרא מגילה על כל המגילות (שיר השירים רות וקהלת), וכהגר"א, ואילו בחו"ל מברכים רק על מגילת אסתר אבל בשאר המגילות לא מברכים.

(ג) בא"י בעת נשיאת כפים שרים במוסף של יו"ט ב'שלום', אך ב'וישמרך' וב'ויחונך' לא שרים [ובשחרית של יו"ט לא שרים כלל]. אבל בחו"ל שרים בכל שלשה.

(ומעשה שהיה בחג השבועות תשכ"ב בישיבה הק' בית מדרש גבוה, שהמתינו מלהתחיל הא-ל-בתעצומות" עד שיבא מרן רה"י רבי אהרן צוק"ל, כי אז כבר לא היה בכוחו ולא נשאר ער ללמוד כל הלילה, אך הגיע להתפלל כוותיקין בישיבה. והורה בנו רה"י מרן רבי שניאור שימתינו עד שיבא מרן, אע"פ שיפסידו את הנץ החמה, והמתינו כמעט חצי שעה. ולכן בתפילת המוסף דילג אחד מן הכהנים את הניגון בעת ברכת כהנים ואמר 'וישמרך ויחונך שלום' בקול רם עד שיתר הכהנים שהיו שם אמרו עמו, ומאד הקפיד מרן ראש הישיבה ודפק בידו על השטנדל להפסיקו. אחר התפילה אמר לאותו כהן בהקפדה על שלא שר, ובפרט שיום שני היה שבת ובכך הפסיד ההזדמנות היחידה להתפלל התפילות לאותו חג. כן שמעתי משני כהנים אחרים תלמידי מרן, הגר"פ קוין והגר"ש לעסין).

ובנוגע למש"כ בפרשת קרח (גליון ל"ח) שהמנהג בלייקוואוד להמתין רוב השעה הששית בין בשר לחלב ע"פ מרן רה"י, יש להעיר ששמעתי מהגאון הגדול רבי משה היינעמאן שאחד את הרה"י זצ"ל דאף דברמב"ם (מאכ"א סופ"ט) איתא "כמו" שש שעות, הרי שאין צריך שש שעות שלימות, אבל בשו"ע איתא שש

שעות, והשיב מרן דמקורו של המחבר הוא מהרמב"ם ואין אפשר לומר שמחמיר יותר ממקום שבא ע"כ.

ובענין מנהג ירושלים יש להוסיף דבר חדש ששמעתי מהגאון הגדול רבי יעקב מיכאל הירשמאן, שמרן רה"י הג"ר שניאור זצ"ל אמר בשם סבו מרן הגרא"ז, דאף שמנהג ירושלים ע"פ הגר"א היה שלא להניח תפילין בחוה"מ, אפ"ה נהג הוא להניח תפילין בחוה"מ בירושלים, משום שירושלים לא נתחלקה לשבטים ולא יתכן לקבוע מנהג אחד בירושלים.

בכבוד רב, שניאור במ"ש קוטלר

פסוקים המוזכרים בגמ' עם שינויים

רציתי להוסיף דבר אחד על דברי הגאון הרב אליהו שמחה הלוי רייזמאן שליט"א בשבוע שעבר, על מה שמצינו לפעמים בגמרא שמביא פסוקים עם שינויים. בגמ' ריש הגוזל עצים [דף צ"ד ע"א] במח' ב"ש וב"ה אם נאסר שינוי באתנן, איתא דב"ש אוסרין דכתיב גם שניהם לרבות שינוייהם, וב"ה חולקים דאמר קרא "הם" ולא שינוייהם. יש טועים דהכוונה דכתיב "הם" בפרשה, ולא היא, אלא הכוונה לאותיות "הם" של התיבה "שניהם".

שניאור לימבר

ערבית קודם צאת הכוכבים

ראיתי מש"כ יד"י הג"ר משה ברוך קופמאן שליט"א להעיר על מה שנוהגין הרבה בזמן הקיץ להתפלל מנחה ומעריב יחד סמוך לשקיעה, שעליהם לזכור לקרוא קר"ש כדי לזכור יציאת מצרים אחר שהוא ודאי לילה, וכתב שכשמתפללים בלילה יוצאים בברכת אמת ואמונה, משא"כ כשמתפללים בין השמשות. ותמהני, למה לא כתב שיוצאים בקריאת פרשת ציצית "אני ד' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים".

בכבוד רב והוקרה, חיים יונת לעקאוויט

מש"כ הרמ"ב קופמאן שליט"א בעלה לתרופה פרשת קרח שצריך המתפלל מעריב מבעוד יום לזכור לקרא ק"ש אחר צאת הכוכבים, ועדיין יל"ע במי שקרא ק"ש במעריב מוקדם האם סגי בזה להפקיע את עצמו מהחיוב לקרות ק"ש בלילה קודם חצות, כיון שכבר קרא (אחר פלג המנחה), ודומה למש"כ המשנ"ב (סי' רלה ס"ק יט) בשם האחרונים. וזה מצוי אצל מי שסומך על ק"ש שעל המטה (עיי"ש ס"ק יב בא"ד ולפחות יראה) שהרבה פעמים נתאחר לאחר חצות [בפרט בחורף]. ועיי' בשו"ת שבת הלוי (חלק ח סימן לח) שסומך על ק"ש מפלג המנחה לענין שאין חיוב להקיץ מי שכבר הלך לישון במדינות הצפוניות בקיץ שצאת הכוכבים קרוב לחצות הלילה.

עוד ראיתי בגליון מכתבו של ר' נתן יונג שדן בענין גורם ברכה לבטלה. יש להסתפק במי שברך שהחיינו על כלים חדשים ואח"כ רוצה להחזירם למוכר הכלים ולקבל מעותיו, האם יש למנוע מזה מחשש ברכה לבטלה.

שניאור יונת

רבי שלמה וולבה כותב בעלי שור (חלק א פרק ה) שכאשר היצר הרע מתנפל על האדם ומסיתו בדבר מסוים, אין לו להתייאש ולהתעצב, אלא אדרבה, מזה ילמוד במה עליו לעבוד ובמה יגיע לשלימותו. והביא בשם רבי צדוק הכהן (צדקת הצדיק סימן מט) וז"ל: "כל אחד ידע, שבמה שיצרו תוקפו ביותר, הוא כלי מוכן לאותם דברים ביותר להיות נקיים וזכים אצלו וכו'. כי כל אחד נברא לתקון דבר פרטי, אשר בו נתייחדה נפשו בפרט ואין לה חבר".

ענין זה רואים אצל אבות העולם, שבאותה מידה שבה הצטיינו נפגעו בניסיונות וקשיים. דוגמא אחת לזה הוא משה רבינו, שהיה כחו הגדול בפיו, אבל גם עבר קשיים ונסיונות בפיו, כמו שאבאר.

'אין כוחו אלא בפיו'

כוחו של משה רבינו היה בפיו, כמו שמצינו:

[א עצת מדין ש'אין כוחו אלא בפיו]. רש"י בפרשתנו (בלק כב, ד) כתב: "אמרו [מואב] מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו להם [זקני מדין] אין כחו אלא בפיו".

[ב פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא.] כבר בסיפור הראשון שהתורה מספרת על חיי משה מתגלה הייחודיות של פיו. בת פרעה החזירתו על מצריות הרבה ולא רצה לינוק, כי "אמר [הקב"ה] פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא" (סוטה יב, ב).

[ג קולו כנער.] כשמצאה בת פרעה את משה הבחינה ענין מיוחד בקולו, שנאמר "ותראהו את הילד והנה נער בכה", ופירש רש"י "קולו כנער". וצ"ב מה הענין בזה שקולו כנער. [ואפילו אם

נימא שלא נחשב בעל מום מחמת כן - עיין בגמרא (סוטה יב, ב) ובגור אריה שם - עדיין צ"ב מה הענין בזה שקולו כנער]. ונראה שמבואר כאן ענין גדול, שכוחו של משה היה בפיו, וכח זה התבטא מיד כשנולד, שכח הפה שלו היה מבוגר כנער ולא כתינוק.

[ד פרעה - פה רע.] כתוב בספרים ש'פרעה' אותיות 'פה רע', כי בגלות מצרים הדיבור היה בגלות (עיין חת"ס איכה ג, מו, וישמח ישראל פרכת שמיני בשם האריז"ל). ונגד זה בא משה שכוחו בפה והוציא את ישראל ממצרים.

[ה שכינה מדברת מתוך גרונו.] נבואת משה היתה במדרגת "פה אל פה אדבר בו" (במדבר יב, ח, וברמב"ם יסודי התורה ז, ו), והובא בספרים בשם הזוהר הקדוש (פינחס דף רלב, א) ששכינה היתה מדברת מתוך גרונו. עוד מצאנו שמשה היה "אב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו" (סדר 'אני מאמין'), ונבואה מורה על כח הפה כמו שפירש רש"י (שמות ז, א) "כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת (ישעיה נז) ניב שפתים". הרי זה כח הפה של משה.

'איש כבד פה'

אבל מצד שני, פיו של משה היה פגום, עד כדי כך שסירב לקבל את כל השליחות שלו ולקיים תפקידו בחיים. כמו שנאמר (שמות ד, י) "ויאמר משה אל ה' בי אדני

לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם, גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי".

ולא עוד אלא שטענתו הועילה במקצת, והקב"ה צירף אליו את אהרן להיות "פה" שלו, כמו שנאמר (שם פסוקים טו-טז) "ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו וגו' ודבר הוא לך אל העם, והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים".

ולכאורה יפלא, הנה משה רבינו היה איש שכוחו בפיו, וכבר מיום שנולד הוכשר פיו לדבר עם השכינה, ואיך יתכן שבדבר זה גופא היה לקוי כל כך, עד שנצרך לאהרן להיות פה שלו.

אבל נראה שהן הן הדברים. בגלל שכוחו בפיו, והיה עומד להגיע למדרגה נשגבה של שכינה מדברת מתוך גרונו, על כן הוצרך לחסרון טבעי בפיו, כדי שיצטרך להתגבר על קשיים טבעיים ולהשתמש בפיו לעבודת השם, וגם יבא לידי הכרה ברורה [לפי מדרגתו הרמה] של "מי שם פה לאדם".

מי מריבה - נסיון בפה

והנה בחטא מי מריבה התגלה חסרון דק מן הדק בשלימותו של משה, שבעבורו נמנע מלהשלים את תפקידו ולהכניס את ישראל לארץ. ומה היה טיבו של חטא זה? מפרש רש"י (במדבר כ, יב) שהיה לו להשתמש בפיו ולדבר אל הסלע, ולא להכותו. כי אילו היה משתמש בפיו היו בני ישראל לומדים בקל וחומר לקיים דיבורו של מקום היוצא מפי משה רבינו. הרי שחטאו של משה היה בקיום הכח שלו, כח הפה.

שוב מצאתי שכן מפרש הרבי מאוסטרובצא (מאיר עיני חכמים) את הענין של מי מריבה, וכתב דמשום כך נגזר עליו שלא להכניס את ישראל לארץ וז"ל: "דהנה מבואר דאם היה משה מכניס את ישראל לארץ לא היו צריכים למלחמות ולכלי זיין, כמו שמצינו

ביציאת מצרים דהיה בלי שום מלחמה ועשייה מישראל וכו'. והענין בזה הוא כי משה רבינו היה כחו בפה, כמו שבירך יצחק את יעקב הקול קול יעקב (בראשית יד, יד) ואיתא במדרש בראשית רבה (סה, טז) בזמן שהקול קול יעקב אין ידים ידי עשו שולטות. ומשה רבינו ע"ה היה קול התורה בעצמו ושכינה מדברת מתוך גרונו, וממילא לא היה צריך לשום מעשה לכבוש את ה"א מלכים, רק בפה לבד היה יכול לכבוש אותם, כמו שהיה ביציאת מצרים. אבל יהושע לא היה כחו גדול ככחו של משה לפעול בפה לבד, רק היה צריך לעשיה לערוך מלחמה וכו'. [ומכיון שחטא במי מריבה] אמר לו השי"ת לכן אם הכית את הסלע - היינו דאתה חפץ לפעול ע"י מעשה, א"כ מדה זו אינה שלך, ולזה מוכן איש אחר שיהיה כחו בעשיה וזה יהושע, ולכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ וכו'".

ובזה ביאר סמיכות הפרשיות, שמיד אחר חטא מי מריבה כתוב (כ, יד-כא) "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו וגו' ונצעק אל ה' וישמע קלנו וגו', ופירש רש"י "בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב שאנו צועקים ונענים". אבל אדום השיב, "לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך". ופירש רש"י: "אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם, אמרתם ונצעק אל ה' וישמע קולנו, ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי ועל חרבך תחיה". וכתב "ויט ישראל מעליו". וקשה למה נטו מעליו הלא בזמן שהקול קול יעקב אין ידים ידי עשו. אלא הענין כנ"ל, שנחלש קול יעקב ע"י חטא מי מריבה.

היה מדבר לסלע ומוציא מים, כיון שמשם סבר שאם ידבר לסלע יהיה מזה קטרוג על כלל ישראל שאינם בדרגת הסלע, שמחמת חטאיהם במדבר אין מועיל להם דיבור להשפיע עליהם אלא רק הכאה, ורק משה היה במדרגה של דיבור.

וזה היה החשבון של משה שעשה את הנס ע"י הכאה, כדי שלא תהיה תביעה על כלל ישראל, ויהיה שייך להוליך אותם לא"י. אמנם זה גופא גרם לו שלא היה יכול להכנס עימם לארץ ישראל, דהוא היה במדרגה של דיבור ולא הכאה, והמנהיג של כלל ישראל צריך להיות במדרגתם כדי להשפיע עליהם, וכיון שמשם היה במדרגה מעולה מהם, ממילא לא יכלו להכנס יחד אלא או משה יכנס בלא כלל ישראל או כלל ישראל בלא משה. ולפי זה הכאת משה את הסלע היתה מסירות נפש על כלל ישראל, ולא היה ממש עבירה ח"ו של משה, וכל הטענה עליו היא שלא שמע את דבר ה', אבל עיקר הדבר הוא שבח ולא חסרון.

המשך מעמוד 1 ואפשר לבאר הטעם שלא רצה משה לדבר אל הסלע, דהנה בתפילת גשם אנו אומרים: "זכר משוי בתבת גמא מן המים וכו', סגולתך

עת צמאו למים על הסלע הך ויצאו מים, בצדקו חן חשרת מים". והקשה בספר מקראי קודש, הלא מה שהכה משה בסלע היה חטא, ומדוע מזכירין אנו החטא כדי לבקש גשמים בזכותו. ובהגהה על ספר מקראי קודש מאת רבי יוסף כהן תירץ ע"פ דברי המדרש, שכשרצה משה לבא לארץ אמר הקב"ה למשה אם אתה נכנס לא"י כלל ישראל לא יכנסו, ואם כלל ישראל נכנס אתה לא תכנס, ומשה קבל על עצמו שלא להכנס ועי"ז כלל ישראל יכולים להכנס. ועיין שם שהאריך.

ונראה לבאר דבריו, שהתלייה האם משה יכנס לארץ או כלל ישראל היתה תלויה במי מריבה. שהטעם שמשם הכה ולא דיבר לסלע, אע"פ שהיה נס יותר גדול אם

עלה אבות **Generational Studies**

Adapted to English from Emes LiYaakov on Pirkei Avos by Rav Yaakov Kamenetzky, Published by Rav Doniel Neustadt shlita

הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לתלמוד (אבות ה משנה כא)

“The age of five is the time to start learning the Written Torah, ten for learning Mishnah [...] fifteen for Gemara” (Avos 5:21).

Changing Curriculum According to the Mishnah, children must learn first Mikra, then Mishnah, and then Gemara. Surprisingly, in the time of the Poskim such as the Bach and the Shach – generations that were meticulous to fulfill even the minutia of every mitzvah – the study of Tanach was all but abandoned; until today, before a child is proficient in *Torah Shebichsav*, he is already introduced to Gemara. See *Shach*, Y.D. 245.

We find another change in curriculum which is already recorded in the Gemara (*Bava Metzia* 33a). In the days of Rebbi, it was taught that Gemara is the highest form of learning, and later they taught to pursue the study of Mishnah more than Gemara.

Moshe Rabbeinu, Ezra HaSofer, Hillel HaNasi, Rambam and Rema all blew a *shofar* identical to ours, took identical *dalet minim*, donned identical *tefillin* and *tzitzis*, and put up identical *mezuzos*. In contrast, when it comes to the mitzvah of *Talmud Torah*, its method of performance has evolved from generation to generation, taking on a new form entirely. This needs an explanation.

Publish or Perish According to the original *halachah* it is forbidden to recite the written Torah by heart. There is an obvious rationale for this prohibition. In earlier times the Chachamim knew how to apply each of the מדות שהתורה נדרשת בהן. They also were familiar with all the extra letters and missing letters of the Torah, and what each one implied. Therefore, it was important not to teach the Written Torah orally since these details cannot be successfully transmitted orally.

Conversely, it was forbidden to commit the Oral Torah to writing. The reason for this was because only a living teacher can accurately convey the intricate nuances of the *halachah*. A student was allowed to keep notes for personal use because it served as a reminder of the oral tradition he received from his teacher. But if it were to be used by someone who has not attended the lesson it may be misunderstood, or even worse, misconstrued.

In response to the intellectual decline which resulted from the troubles that beset the nation, Rabi Yehudah HaNasi,

based on the concept of עת לעשות לה' הפרו תורתך compiled the Mishnah and wrote it down. He possessed the unique ability to accurately record the intricacies of *halachah* and with his precise language he incorporated hints to the halachos codified in the Braisos (see *Kesubos* 69b). At this juncture it became both necessary (because of the decline) and possible (because of Rabi's unique capabilities) to record the Mishnah.

Logicians vs. Exegetes During the Amoraic period most of Torah study revolved around studying the Mishnah. They also utilized *sevara* to derive new concepts in *halachah*. Occasionally the Amoraim would also engage in employing the

R Yaakov Kamenetzky, R Ruderman, R Chatzkel Abramsky

and by means of exegesis derive *halachah* directly from the pesukim. But this was the exception and not the rule. By the time the Talmud was sealed, the method of deriving halachos directly from the Mikra was entirely forgotten.

From that point forward, *halachah* was no longer derived directly from the Written Torah but through logic and though analysis of the Mishnah and the Gemara.

The Rishonim (Rav Saadia Gaon, Rambam, Ramban, etc.), were still able to extract *emunos v'deyos* directly from the

Written Torah in conjunction with *agados* of Chazal. But as far as *halachah* was concerned, they based it exclusively on the Oral Torah.

Changing Focus This explains the change in our curriculum. Since the primary purpose of learning is to be able to perform mitzvos properly, the primary area of study shifted to the *Torah Shebe'al Peh*, since that leads directly to the performance of mitzvos. As times change, the way the Torah is taught is also subject to change, guided by the Chachamim of each successive generation.

...

Learned Fathers & Rebellious Youths A similar change occurred regarding the teaching of Torah. Originally, when all of Bnei Yisroel were learned people and everyone was capable of teaching Torah to his own children, each father was the best teacher for his child. Chazal (*Bava Basra* 21a) based this practice on a *drasha* from the *passuk* וְלַמְדֵם אֶתְּם – “you shall teach them yourselves.” However, as time went on and ignorance began to spread, if a child's education were left to his father, the children of *amei ha'aretz* would grow up ignorant. Therefore, teachers were appointed.

Here to the change reflected the need. In every generation the crucial mitzvah of *talmud Torah* is fulfilled in the best possible way for the particular time.

